

AKŞEHİR-İ ERZİNCAN

Dr. Ahmet TOKSOY*

Büyük Türk Milletinin tarihi yazılı kaynaklara göre Hun Tanrıkufluğu ile başlamış, Avar, Gök-Türk ve Uygurlar ile devam etmiştir. Esasen Orta Asya'dan başka iklimlerde de siyasi teşekküller kuran Türkler, Karahanlı Devleti zamanında İslamiyetin kabulü ile Dünya tarihini derinden etkileyen olaylara imzasını atmıştır. Bu olaylardan birisi de Oğuz Türklerinin Kınık boyuna mensup olan Selçukluların 1040 yılında Gazneli ordusunu Dandanakan Meydan Muharebesinde yenerek devletlerini kurmuş olmalarıdır. Daha önce daha önce Selçuklu Başbuğlarından Çağrı Bey'in Anadolu'ya yaptığı bir keşif akımı ile tanınmaya başlayan Anadolu üzerine devletin kurulmasından sonra düzenli olarak Selçuklu akınları başlamıştır¹. Anadolu'ya yapılan bu akınlar, Malazgirt Meydan Muharebesine kadar devam etmiştir. Malazgirt zaferinden sonra, Bizans İmparatoru Romanos Diogenos hayatını kaybetmiş, İmparatorluk ise saltanat mücadeleleri ile tam bir anarşi ortamına sürüklenmiştir. Bundan faydalanan Türk Komutanları, Anadolu'yu fethetmeye başladılar. Bu arada Selçuklu Sultan'ı Alparslan doğu bölgelerinin ele geçirilme görevini Saltuk, Mengücek, ve Artuk Bey'lere verdi. Reşid ed -Din'e göre, Alparslan Gazi tarafından emir olarak tayin edilen Mengücek Gazi'ye; Kemah, Divriği, Erzincan, Şarki Karahisar şehir ve kaleleri verildi².

Erzincan ve çevresindeki Mengücekli hakimiyeti 1228 yılına kadar sürdü. Anadolu Selçuklu Sultan'ı Ala ed-Din Keykubad zamanında Celal ed-Din Harezmsah Azerbaycan'da yerleşmiş, ardından da Anadolu işlerine karışmıştır. Bu sıralarda Erzurum'da hüküm sürmekte olan Cihanşah ve Erzincan'daki Mengücekli Davudşah, Celal ed-Din'in doğu Anadolu üzerindeki siyasetine alet olmaya başlamışlardı. İşte bu sebepler Ala ed-Din Keykubad'ın Erzurum ve Erzincan'ı Selçuklu Devleti'ne ilhakını zaruri kılıyordu. Esasen bütün bunların yanında Erzincan'da Davudşah ile beyleri arasındaki iç çekişmeler de buranın

* Erzincan Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Kafesoğlu, İbrahim, "Doğu Anadolu'ya İlk Selçuklu Akımı ve Tarihi Ehemmiyeti (1015-1021)", Fuat Köprülü Armağanı, İstanbul 1953, s.260; Sevim Ali, Mercül, Erdoğan, Selçuklu Devletleri Tarihi, Ankara 1995, s.34.

² Reşid ed-Din, Cami u'd Tevarih, Yay. Ahmet Ateş, Ankara 1960, s.33; Konukçu, Enver, Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum, Ankara 1992, s.21

ilhakında etkili olmuştur. Sonunda Erzincan'daki Mengücekkiler'in egmenliği 1228 de son buldu³

Anadolu coğrafyasında iki yerleşim birimi Akşehir ismini taşımaktadır. Bunlardan birisi Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya'ya bağlı Akşehir, diğeri ise Anadolu Türk tarihini derinden etkileyen olayların geçtiği Akşehir-i Erzincan'dır.

Akşehir'in adı günümüz kayıtlarında geçmediği için bulunduğu mevki hususunda tarihçiler. Sivas ilinin ilçelerinden biri olan Şuşehri'ne bağlı Akşar Köyünü Akşehir olarak kabul etmektedirler. Prof. Dr. Yaşar YÜCEL, Akşehir'in bugünkü Şuşehri'nin Akşar köyü olduğunu belirtirken, şehir ile kelkitçayı arasındaki ovanın son zamanlara kadar Akşehir ovası adıyla anıldığını belirtmektedir⁴. Prof. Dr. Enver KONUKÇU'da, Akşehir-i Erzincan'ı Akşar Köyü olarak kabul etmektedir. Esasen Osmanlı kaynakları da Akşehir'in bu bölgede bulunduğunu göstermektedirler. Feridun Bey, Münşeati's-Selatin'inde Akşehir ovasının Koyulhisar'a bağlı olan Şahn-ı Çimen köyünden sonra başladığını bildirmektedir⁵.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ ZAMANINDA AKŞEHİR' DE GEÇEN OLAYLAR

A. YASSI- ÇİMEN SAVAŞI:

Harezmşahlar Devleti'nin Çingiz (Cengiz) Kağan tarafından yıkılmasından sonra, Harezmşah Muhammed 1217 yılında ülkesinden sürülmüş ve kısa bir süre sonra da Hazar Deniz'indeki bir adada ölmüştür. Onun oğlu Celal ed-Din, büyük kahramanlıklar göstererek Moğollar ile mücadeleye girişmiş, fakat sonuçta Hindistan'a çekilerek orada üç yıl kadar kalmıştır. O, burada bulunduğu zaman zarfında bölgede savaşlar ve fetihler yapmıştır. Ancak daha sonra Moğol ordusu tarafından sıkıştırılınca kendisini Sind Nehri'ne atarak canını kurtardı. Bundan sonra Celal ed-Din Harezmşah, 1224 yılından sonra Azerbaycan taraflarına geldi. Merağa şehrinde adamları ile görüştüktan sonra, bu sıralarda Anadolu Selçuklu tahtında oturan Ala ed-Din Keykubad ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştı ve ardından da Selçuklu Sultanına mektup gönderdi⁶. Her iki Türk Sultan'ı arasında iyi ilişkiler tesis edilerek elçiler vasıtasıyla mektup teatileri yapıldı. Bu iyi ilişkiler Harezmşah'ın Ahlat'ı muhasara etmesine kadar deva etti (1229). Bundan sonra,

³ İbn Bibi, El Evamirü'l-Ala'İye Fi'l-Umuri'l-Ala'İye, Neş. Adnan Erzi, Ankara 1956, s.356-359, Turan, Osman , Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1993, s.353-355.

⁴ Yücel, Yaşar, Anadolu Hakkında Araştırmalar, Ankara 1991, s.77.

⁵ Feridun Bey, Münşeati's-Selatin, İstanbul 1274, s.399.

⁶ İbn Bibi, El-Evamirü'l- Ala'İye, s.367, Turan, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, Ankara 1988. s.85-86; Nesevi, Muhammed, Histoire de Sultan Djelal ed-din Menkobirti, Paris 1891, s.258.

yukarıda bahsettiğimiz dostluk ve kardeşlik havası yerini düşmanlığa bıraktı. Aslında dostluğun bozulmasındaki birinci etken, Erzurum Melik'i Cihanşah'ın olayların seyrine göre Harezmşah'ın tarafını tutması ve Ahlat'a gelerek onu Selçuklu Devletine karşı kuşkırtmasıdır⁷. Hatta El-Hamavi'nin kaydına göre, Harezmşah, Selçuklu başkenti Konya'yı alarak kendisine tabi bir hükümdar olarak Cihanşah'a vermek istiyordu⁸.

Diğer yandan Ahlat'ın yağma edilmesi üzerine Harezmşah'ın yanına giden Selçuklu elçileri geri dönüşlerinde sultana olup biteni anlatınca, sultan da Kemal ed-Din Kamyar'ı Eyyubi meliklerine elçi olarak gönderdi. İttifak teklifini kabul eden Eyyubi Melikleri, Harran'a kadar geldilerse de Haçlıların tecavüzleri dolayısı ile Melik Kamil geriye dönmek zorunda kaldı. Eyyubi ordusu, Melik Eşref'in komutasında Sivas'a kadar geldi ve burada Selçuklu ordusu ile birleşti. Selçuklu ordusunun Sivas'ta bulunduğu sırada Harezmşah'ın Erzurum üzerine hareket ettiğini işittiler. Bunun üzerine Ala ed-Din Keykubad, Erzincan'a doğru ilerlemeye başladı. Cihanşah ile Harezmşah, Harput'ta buluşarak Sivas istikametinde yürüyüşe geçtikleri sırada Selçuklu ordusu da Akşehir ovasına varmıştı. Biraz sonrada Harezmli ordusu Yassı-Çimen ovasına geldi. Burada yapılan öncü birliklerin mücadelesini Harezmli kazandı⁹. Ancak daha sonra yapılan mücadeleleri Selçuklu ordusu kazandı¹⁰. Ala ed-Din Keykubad'ın komutasında 28 Ramazan 1230 tarihinde yapılan hücumda Harezm askerleri yenilgiye uğradı. Savaşın sonunda Harezm ordusunda bulunan Taik bölgesinin Kıpçaklı Atabek'i, Erzurum Melik'i Cihanşah ve kardeşi esir düştüler. Harezmli askerlerinden bir kısmı savaş alanında hayatını kaybedip, bir kısmı da esir düşerken, geriye kalanlar ise Trabzon'a sığındılar¹¹. Akşehir bölgesinde yapılan diğer önemli olayda Köse Dağ savaşıdır.

B. KÖSE DAĞ SAVAŞI:

Selçukluların endişe ile takip ettiği Moğol istilası nihayet Türkiye'nin kapılarına dayanmış, Erzurum'un düşmesi ile de tehlike başlamıştı. Hakikaten Erzurum'un sükutu Moğollar için ümit verici bir yoklama idi. Kışın bastırması ve Moğolların Mugan yaylağına geri dönmeleri, Selçuklulara hazırlanma fırsatı verdi. Devlet erkani, Sultan'ın huzurunda toplanarak Moğol meselesini etraflıca müzakere ettiler. Görüşmelerin sonunda Selçukluların vasalı olan Müslüman ve

⁷ Nazif el- Hamavi, Kitabü'l- Mansur, Almanca'ya Çev. Hans L. Cottschalk, " Der Bericht des İbn Nazif al- Hamavi Über dieschlecht son Jasyçimen ", WZKM, (56 Bond), Wien 1960, s. 56.

⁸ El- Hamavi, a.g.e., s.56.

⁹ El- Hamavi, a.g.e., s.63.

¹⁰ İbn Bibi, El- Evamiru'l- Ala'ıye, s.395 vd.

¹¹ Nesevi, Menkobürti, s.342 vd.; İbn Bibi, a.g.e., s.403; El- hamavi, a.g.e., s.63-65; Ahmed Eflaki, Menakib al_ Arifin, Neş. Tahsin Yazıcı, Ankara 1959, s.49-52

Hıristiyan hükümdarlarına elçiler gönderdiler. Selçuklu Sultan'ı Gıyas ed-Din Keyhüsrev kış mevsiminde hazırladığı ordusunu Kayseri'de topladı. Başlıca kuvveti teşkil eden iktalara bağlı sipahiler, merkez kataları, Gürcü, Frank ve Kıpçak ücretli askerleri ile Sivas'a doğru hareket etti. Selçuklu ordusu Sivas'ta beklerken, Baycu Noyan kumandasındaki Moğol ordusunun hareket ettiği haberi geldi¹². Selçuklu ordusu Köse Dağ istikametinde ilerlerken Moğolların da Erzincan'a geldikleri öğrenildi. Selçuklu ordusu Köse Dağ'a varınca, Moğollar da buraya yakın Akşehir ovasına ulaştı¹³.

Akşehir ovasında, yukarıda kısaca değindiğimiz ve iki Türk hükümdarı arasında yapılan, ayrıca Anadolu Selçuklu Devleti için çok büyük öneme haiz olan Yassı-Çimen savaşından sonra, bu seferde aynı yerde " var veya yok olma " mücadeleleri vuku buluyordu. Prof. Dr. Osman TURAN' ın ifadesi ile tam onüç yıl sonra birincisinin aksine Türkiye'nin kaderinde müessir bir felaket başlıyordu¹⁴.

Köse Dağ savaşı, Selçuklu devlet adamları arasında baş gösteren ihtilaflarla başladı. Devlet adamları, devletin yok olmasını göre göre savaşa girdiler. Selçuklu ordusu Moğollara karşı saldırıya geçtiklerinde onlarda ananevi Türk savaş taktiğini uyguladılar. Selçuklular, bu sahte ric'atı yenilgi olarak anlayarak bütün güçleri ile ileri atıldılar. Ancak Baycu Noyan'ın geriye dönüp hücum emrini vermesi üzerine Selçuklu öncüleri şehit edildiler. Bu durumu gören Sultan, ellerini yüzüne kapayarak ağladı ve akşam üzeri olunca ailesi ve bir kısım hazinesini alarak Tokat'a kaçtı. Daha sonra Konya'ya gitti. Selçuklu askerlerinin bir kısmı akşama kadar savaşmış ise de onlarda ordugahta sultan'ı göremeyince firar ettiler¹⁵. Böylece Anadolu Selçuklu Devleti'nin inkırazı başlamış oldu (3 Temmuz 1243).

Her ne kadar da bu savaştan sonra Selçuklu Türkiyesi iç ve dış buhranlarla karşılaşmışsa da XIII. yüzyılın ortalarında devletin sınırları aşağıdaki yerleri içeriyordu:

- 1- Ahlat ve havalisi; Ahlat, Van, Erciş, Vastan ve diğer beldeler.
- 2-Erzurum ve havalisi; Erzurum, İspir, Bayburt ve Kaçmaz.
- 3-Erzincan ve havalisi; Erzincan, Akşehir, Tercan, Kemah, Şarki Karahisar ve mülhakati.
- 4- Diyarbekir ve beldeleri; Diyarbekir, Harput, Malatya, Sumeysat. Minşar ve başkaları.
- 5- Sivas ve Danişmend beldeleri; Sivas, Niksar, Amasya, Tokat, Komanat, Çankırı, Ankara, Samsun, Sinop, Kastamanu ve Turhal.
- 6- Kayseri ve beldeleri; Kayseri, Niğde, Ereğli ve Ermenek.

¹² İbn Bibi, a.g.e., s.518-520.

¹³ İbn Bibi, a.g.e., s.521-522, Turan, Türkiye, s.431 vd.

¹⁴ Turan, a.g.e., s.434.

¹⁵ İbn Bibi, a.g.e.,s.522-527, Bar Hebraus, Chorography, Çev. W.Budge, Londra 1932, s.407, Kerim ud-Din Aksarayı, Musamerat ul-Ahbar, Yay. Osman Turan, Ankara 1944, s.45-46, Sümer, Faruk, " Anadolu'da Moğollar " Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Ankara 1969, s.9

7- Konya ve tabileri; Konya, Denizli, Afyon, Demirli (Karahisar), Aksaray, Antalya ve Alaiye¹⁶.

İLHANLI ORDULARININ AKŞEHİR MUHAREBESİ

Selçuklu ordularının Köse Dağ savaşında mağlup olmasından sonra Moğollar Anadolu işlerine iyice karışmaya ve hatta devleti idare etmeye başladılar. Varlığı ve yokluğu belli olmayan Sultan Mesud, Kaysere'de oturuyordu. Çünkü Moğol kuvvetleri sayesinde kendisini burada daha emniyette hissediyordu. Konya'nın idareside Ahilerin eline geçmişti. Hatta bunlardan Ahi Ahmed Şah, Gazan Han'ın gönderdiği Şahne'yi zulümlerde bulunduğu için şehirden kovdu (1297)¹⁷.

Aynı yılda Anadolu'daki Moğol kumandanlarından Celayir Tayci Noyan'ın oğlu Baltu, Gazan Han'a karşı isyan etti. Bu isyan, Anadolu'da bir Moğol kumandanı tarafından kendi hükümdarına karşı yapılan ilk isyan hareketidir. Aslında Baltu'nun harekete geçmesinde Konğurtay'ın oğlu Ayıldar'ın teşviki mühim bir etken olmuştur. Baltu, Gazan Han'dan katına gelmesi için bir kaç defa yarlıg almış olmasına rağmen, hükümdarının emrine icabet etmediği gibi, Selçuklu Sultan'ı Mesud'un da Han'ın katına gitmesine mani olmuştur. Baltu'nun isyan haberini alan Gazan Han, Beylerbeyisi Kutluğ Şah'ı üç tümenlik bir kuvvetle Anadolu'ya gönderdi. Kutluğ'un yanında Abuşka ve Burultay oğlu da vardı. Kutluğ Şah Anadolu'ya gelince Kumandanlardan Sülemiş (Baycu Noyan'ın torunu) ve Arab (Samagar Noyan'ın torunu) kendisine katıldılar. Kırşehir yöresindeki Malya ovasında yapılan savaşta Baltu bozguna uğradı. Kutluğ Şah onun yakalanmasına Sülemiş'i memur edip kendisi Arran'a döndü. Baltu ise Uç Türkmenlerinden ümit ettiği desteği bulamayınca önce Eşrefoğullarına, oradan da Karamanoğulları yurdundan Ermeni Krallığı'na gitti. Ermeni Kral'ı, onun Memlüklere sığınmasına izin vermeyerek tutuklayıp Gazan Han'a gönderdi. Baltu ve oğlu Tebriz meydanında öldürüldü¹⁸.

Sultan Mesud'a gelince, Baltu'nun yenilmesi üzerine Kutluğ Şah'ın yanına giderek onun delaleti ile Gazan Han'ın katına çıktı. Ancak gösterdiği mazeretler, İlhan'ı tatmin etmediği için hükümdarlıktan azl edilerek Hemedan'da mecburi ikamete tabi tutuldu. Yerine ise Ala ed-Din Keykubad gönderildi. Gazan Han aynı zamanda Anadolu vezirliğine Şems ed-Din-i Lakuşi'yi, vergi tahsilinin icrasına Bokucu'u ve Moğol ordusunu başkomutanlığına da Bayancar'ı tayin etmişti. Bayancar'ın tayini, Baltu'nun isyanında gösterdiği bağlılık ve yararlılıktan dolayı bu vazifenin kendisine verileceğini ümit eden Sülemiş'i kızdırdı. O, 1299 kışında isyan bayrağını kaldırdı. Sülemiş'e, Hitaylı Taş Timur ile Celayir Tay Buka'nın

¹⁶ Turan, Türkiye, s.476-477.

¹⁷ Sümer, Anadolu'da Moğollar, s.66

¹⁸ Aksarayı, Ahbar, s.196 vd.; Sümer, a.g.m., s.66-67.

kardeşi İkbâl ve diğerleri katıldılar. Sülemiş, Bayancar ve Bokucur'a hücum ederek onları öldürdü. Bundan sonra Sülemiş, Kaz Ova'da oturarak başına pek çok asker topladı ve bir çoklarına sancak ve nekkare vererek beylik mevkiine yükselttiği gibi, Karamanlılar ile de anlaşarak onlardan onbin atlı ile yardıma gelecekleri vaadini aldı. Sülemiş aynı zamanda Memlük Sultan'ı El-Melikü'n-Nasır'dan yardım istemişti. Esasında Sülemiş'in gayesi açıktı, o da Anadolu'da müstakil bir devlet kurmaktı. Onun bu gayesinde dedesi Baycu Noyan'ın yaptığı fetihler dolayısı ile bu ülkenin hukuken kendisine ait olduğuna inandığı kabul edilebilir. Gazan Han, Sülemiş'in isyanının bastırılmasına yine Kutluğ Şah'ı memur etmiş ve Emir Çoban ile Emir Sutay da bu savaşta bulunmuşlardı. Prof.Dr. Faaruk SÜMER'i de görüşlerine katıldığı Memlük tarihçilerinin görüşüne göre ordunun başkomutanlığına Bulay'ın getirildiği, Sutay'ın onbeş bin ve Hindugak (Hinducak)'ın da bin kişilik bir kuvvete kumanda etmiştir. Aksarayı ise, Gazan tarafından gönderilen ordunun başkumandanının adını söylemeden Çoban, Mulay (Bulay) ve Sutay'ın, binbaşılardan Başkırd'ın adlarını verir. Sülemiş, Türkmenlerden ve yerleşik Türklerden askerlerin de bulunduğu elli veya Altmış bin kişilik bir kuvvetin başında Sivas'ı kuşattığı sırada Mulay'ın gelmekte olduğunu öğrenip, onu karşılamaya çıktı. İki ordu Akşehir'de karşı karşıya geldi. Savaş başlayacağı sırada Sülemiş'in yanında bulunan Moğol askerleri, İlhan'ın ordusuna katıldılar. Bunu gören Türkmenlerde savaş meydanından uzaklaşarak çevredeki dağlara çıktılar¹⁹. Böylece Sülemiş yenilgiye uğradı. Bir süre sonra da yakalanarak Tebriz'e götürülerek Baltu gibi meydan da işkence edilerek öldürüldü (27 Ağustos 1299).

ERZİNCAN EMİRİ MUTAHHARTEN İLE SİVAS HÜKÜMDARI KADI BURHAN ED-DİN ARASINDAKİ MÜCADELELERDE AKŞEHİR

Eratna Devlet meclisinde oy çokluğu ile Ali Bey'in oğluna naib seçilmesinden sonra emaretin başına geçen Burhan ed-Din, memleketin her tarafına elçilerle mektuplar göndererek iktidarı ele aldığını bildirdi. Daha sonra beyleri ve ordu komutanlarını merkeze davet edip kendisine biat ettirdi. Onlara ikramlarda bulunarak hilatlar verdi. Kadı Burhan ed-Din, her ne kadar da kendi durumunu kuvvetlendirmek için bu faaliyetlerde bulundu ise yine de onu çekemeyenler vardı. Bunlar Amasya Emiri Hacı Şadgeldi ve Erzincan Emiri Mutahtarten idi. Bilhassa Hacı Şadgeldi, kendisini saltanatın bir numaralı adayı olarak görmekteydi. Burhan ed-Din, Sivas'ta halk ve ordu mensupları arasında bazı kimselerin Hacı Şadgeldi taraftarı olması dolayısıyla daha temkinli davranıyordu. Hatta ona karşı barışçı bir tavır takınıyordu. Nihayet çok geçmeden Amasya Emiri'nin ağır bir hastalığa yakalandığı haberini aldı. Bu haber Burhan ed-Din'de bir rahatlama sağladıysa da, o, şüphelerini gidermek için Ahi İsa adındaki elçisini Amasya'ya gönderdi. Elçi görünüşte yeni değişiklikleri anlatacak, gerçekte ise

¹⁹ Aksarayı, a.g.e., s.339 vd.; Sümer a.g.e., s.67 vd.

haberini doğru olup olmadığını kontrol edecekti. Geriye dönen Ali İsa pekte iyi haberler getirmedi. Çünkü Hacı Şadgeldi sıhhatına kavuşmuş, hatta saltanatı ele geçirmek niyetiyle Sivas üzerine yürümek niyetinde idi²⁰.

Kadı Burhan ed-Din ise daha çabuk davranmak amacı ile sefer hazırlıklarına başladı. Karardan sonra Sivas'taki muhaliflerini merkezden uzaklaştırmak istedi. Bunu için Zünnun'u yanına çağırarak ona yakınlık gösterdi ve dostluk taahhütlerinde bulundu. Zünnun'da buna karşılık itaatinden çıkmayacağına dair yemin etti. Sultan onu amcasının sahip bulunduğu bölgenin emirliğine tayin ederek, ondan burada bozulan devlet işlerini düzene koymasını ve halkın refahına çalışmasını istedi. Diğer yandan Sultan, hapiste bulunan Melik Ahmed'in kardeşini kurtararak ona hilatler vererek Şarki Karahisar emirliğine atadı. Zünnun tayin edildiği yere gidince Koyulhisar ve Akşehir kaleleri ona teslim oldu. Aynı günlerde Zünnun, Erzincan Emiri Mutahharten'in kız kardeşi ile evlenmiş ve Erzincan Emiri ile beraber Sivas üzerine taarruza başladı²¹.

Bir müddet sonra Nebi, Seyyidi Hüsam ve Emir Ahmed'in Artukabad'ta bir araya gelip güç birliği ettikleri haberi Sivas'a ulaştı. Sultan, bu haberi duyunca karargahını şehrin dışına kurdu. Ardından Nebi'ye bağlı olan Ağcakale tarafına yürüdü ve kısa bir kuşatmadan sonra ele geçirerek idaresini Körpe Bey'e verdi. Bu zaferin haberini alan müttelikler dağılarak kendi yurtlarına döndüler. Bu sıralarda Emir Mutahharten'de bir ordu hazırlayarak Sivas üzerine yöneldi. Azkerler toplandıktan sonra damadı Zünnun'u yakalayıp Melik Ahmed'e teslim etti. Zünnun bir süre Şarki Karahisar'da mahpus kaldıktan sonra kellesi uçuruldu. Bunun üzerine Mutahharten'in yanında bulunan Kılıç Arslan'ın adamları oradan ayrılıp Sultan'ın yanına geldiler. Zünnun'un öldürülmesinin asıl nedeni Mutahharten'in Koyulhisara göz dikmiş olmasıdır. Ancak bu sıralarda Koyulhisar Şeyh Mahmud'un eline geçti. Fakat Mutahharten bu işten vazgeçmedi, adamlarından birini Akşehir'e gönderirken kendisi de Koyulhisar üzerine yürüyerek savaşa başladı. Yaptığı savaşlarda bir çok insanın ölümüne sebebiyet verdi²².

Sivas hükümdarı Burhan ed-Din 1384 baharında Kayseri işleri ile meşgul olmasından, istifade eden Emir Mutahharten taarruza geçerek Sivas şehri sırtlarına kadar ilerlemiş, Fars kalesinin kumandanı Hızır Bey'i öldürerek kaleyi ele geçirdi. Bu sebeple Sultan, Kayseri'de daha fazla kalmayarak has ordusu ile Sivas'a ulaşmaya çalıştı. Erzincan askerine saldırmak isteyince onlarda Abdolvahhab mevkiinde kalarak Kızılırmak'tan geçtiler. Ancak Sivas ordusu Erzincan Emiri'nin nöbetçi dikmesine rağmen onları mağlup etti. Dah sonra Sultan Akşehir üzerine yürüyerek şehri ateşe verdi. Kale üzerine yapılan hücum sırasında Sultan'ın hastalanması ve kışın da bastırması üzerine geriye döndü²³.

²⁰ Yücel, Araştırmalar, s.73 vd.

²¹ Aziz b.Erdeşiri Esterabadi, Bezim u Rezm, Neş. Fuat Köprülü, İstanbul 1928 s.233.

²² Esterabadi, a.g.e., s.265.

²³ Esterabadi, a.g.e., s.301-302, Yücel, Araştırmalar, s.110.

Bu olayın ardından 1385 yılında Kadı Burhan ed-Din Kayseri'yi ele geçirdikten sonra Tokat kalesini de alarak Seyyidi Hüsam'a verdi. Fakat çok geçmeden Seyyidi Hüsam, Sultan'ın muhalifleri ile ilişki kurdu ve Tac ed-Din oğlunu kendi tarafına çekerek Akşehir'i yağma ettirdi²⁴

Daha sonra Erzincan Emiri'nin, Burhan ed-Din'e karşı düşmanlığı en yüksek derecesine çıkınca o da öcünü almaya karar verdi. Mutahharten'e bağlı bölgenin çoğunu yağmaladı. Bölge kalelerinin en sağlamlarından Ezbidir, Sis ve Burtuluş'u ele geçirerek güvendiği komutanlarına teslim etti. Ancak bir süre sonra adamlarının ihanetine uğradı ve adı geçen bu üç kale tekrar Mutahharten'in tarafına geçti. Bunu öğrenen Sultan tekrar Erzincan üzerine doğru harekete geçti. Bu arada Varsak Ulusu'na bağlı topluluklardan birisi olan Bozdoğanlı Türkmen kabilesi reisi Sa'dul Mülk'ün maiyeti ile Suriye hududundan devlet topraklarına girdi ve hizmete başladı. Sultan'da ona hilat giydirecek sevgi ve ikramda bulundu. Suşehri ve Akşehir'i de ikta olarak ona verdi²⁵. Emir Mutahharten, Kadı Burhan ed-Din'in Pulur'da yapılan savaşı kalbetmesi üzerine Akşehir'e kadar geldi. Akşehir'in hakimi Sa'dul Mülk ise Sivas'a gelerek Emir Mutahharten'in Akşehir'i alarak yanında bulunan Emir Ziya ul-Mülk'e teslim etme niyetinde olduğunu ve o bölgeyi tamamiyle ele geçirmek istediğini bildirdi. Sultan bu haberi alınca asker toplanmasını emretti. Sultan'ın üzerine geldiğini öğrenen Emir Mutahharten Akşehir kalesinin onarım işini bir kenara bırakarak hızla Erzincan'a döndü²⁶. Diğer yandan Akşehir'e inen Sultan, kalenin onarımı için emir verdi. Bu sırada Erzincan Emiri'nin yanında ve hizmetinde olan Ziya ul-Mülk, Kadı Burhan ed-Din'in hizmetine girmeye karar verdi. Bunun için oğlu Kasım'ı çeşitli hediyelerle Sultan'a gönderdi. Bir süre sonra teklifi kabul edilen Ziya ul-Mülk, Sivas hükümdarının hizmetine girdi ve kendisine ihsanlarda bulunuldu. Ardından da Akşehir kalesi ona verildi²⁷.

Sivas hükümdarı, Karaman seferinden sonra avlanmak bahanesi ile Karhisar-ı Behramşah tarafına gitmek için şehirden ayrıldı. Sultan Karahisar'a varınca Erzincan Emiri'nin Akşehir'e hareket ettiği ve iyice yaklaştığı haberini verdiler. Sultan'ın Akşehir'e hareket etmesi üzerine Mutahharten de kendi yurduna döndü²⁸.

Kadı Burhan ed-Din Ahmed ile Emir Mutahharten'in mücadelesinden sonra Akşehir Akkoyunlu Türkmenlerinin eline geçti. Osman Bey, Akşehir'i İnak Hasan'a verdi. Kara Koyunlu İskender, Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey'i Karaz savaşında mağlup etti. Bu mağlubiyetten sonra Osman Bey ölmüş, Erzurum'da İskender'in hakimiyetine girmiştir. Ancak Muhammed Cuki komutasındaki

²⁴ Yücel, a.g.e., s.113.

²⁵ Esterabadi, a.g.e., s.474 vd.

²⁶ Esterabadi, a.g.e., s.491, Yücel, a.g.e., s.179.

²⁷ Esterabadi, Bezm u Rezm, s.492.

²⁸ Esterabadi, a.g.e., s.527.

Timurlu Kuvvetlerinin yetişmesi üzerine, İskender kaçarak Osmanlılara sığındı. Muhammed Cuki Akşehir'e kadar Kara Koyunluları takip etti²⁹.

Akşehir, bulunduğu coğrafi mevki dolayısıyla Osmanlı hükümdarlarının doğuya yaptıkları akınlarda sık sık uğranılan bir yer olmuştur. Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail üzerine giderken izlemiş olduğu yolu Feridun Bey şu şekilde vermektedir: “ (Cemaziyelevvel ayı)... Yevmu'l- Cuma fi 13 minhu Koçhisar Konağına. yevmu'l- sebt fi 14 minhu Gazi köyü konağına. Yevmu'l-ahedi fi 15 minhu Kunduz suyu kurbunda Sat Mescidi önündeki Üçgeçi kayası konağına ki. kapı halkına cephaneye tevzi olunup adet-i kadime üzerine Yeniçeri taifesi Otağ-ı Hümayun'u halka çevirip min ba'de ol veche üzere revan oldular, yevmu'l- esnayn fi 16 minhu Koyulhisar mukabelesinde Şahne-i Çimen konağı na. yevmu'l- selase fi 17 minhu Akşehir sahrasına Güzeller çayırı konağına ki,... Yevmu' erba'a fi 18 minhu mezbure Akşehir sahrası'nda karye-i Arındır konağına ki....”³⁰. Kanuni Sultan Süleyman'da İran hükümdarı Şah Tahmasb üzerine sefore giderken de aynı yolu takip etmiştir; Koçhisar (Hafik), Koyulhisar. Akşehir. Süşehri. Kirmana köyü, Erzincan, Tercan' dan Erzurum'a varmıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, tarihi kaynaklarda Erzincan'a bağlı olarak geçen Akşehir, gerek konumu ve gerekse bulunduğu nokta itibariyle Ortaçağ Türkiye tarihine damgasını vurarak önemli bir mevki elde etmiştir.

²⁹ Ebu Bakr-i Tihrani, Kitab-i Diyarbakriyya, Yay. N. Lugal, F. Sümer, Ankara 1993, s.90-111 vd., Konukçu, Erzurum, s.107, Sümer, Kara Koyunlular, Ankara 1984 ,s.134 vd.

³⁰ Feridun Bey, Münşeât, s.399 vd.

